

JÄRJESTELYLAINAAN TAKUUSÄÄTIÖN TAKAUSTA HAKENEIDEN VELKARAKENTEEN MUUTOS AJANJAKSOLLA 2013–2018

Karoliina Majamaa: VTT, yliopistotutkija, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Anna-Riitta Lehtinen: MMM, projektisuunnittelija, Kuluttajatutkimuskeskus, Helsingin yliopisto

karoliina.majamaa@helsinki.fi; anna-riitta.lehtinen@helsinki.fi

Janus vol. 32 (2) 2024, 132–150

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan järjestelylainaan Takuusäätiön takausta hakeneiden velkojen koostumusta, hakijarakennetta ja koettua velkaantumisen syytä ajanjaksolla 2013–18. Teoreettisena viitekehyksenä käytetään talousosaamista, joka kuvaa kuluttajien taloudellisia mahdollisuuksia ja käyttäytymistä tiedon ja taidon lisäksi. Talousosaamiseen liittyvä velkaantuminen oli yleisintä alle 30-vuotiailla, ja se oli miehillä naisia yleisempää suhteessa muihin velkaantumisen syihin. Takausta hakeneiden velat sisälsivät euromääräisesti aiempaa suurempia pikalainoja vuoden 2015 jälkeen, jolloin myös hyvätuoloiset hakijat korostuivat talousosaamisen takia velkaantuneiden ryhmässä verrattuna niihin, jotka olivat velkaantuneet muista syistä. Kaupalliset järjestelyluotot ovat saattaneet osaltaan edistää tätä muutosta, ja saadut tulokset osoittavat, etteivät ne aina ratkaise velkaongelmaa, vaan ovat usein osia siitä. Liiallisen velkaantumisen ehkäisy vaatii kuluttajien talousosaamisen ja toimijuuden vahvistamisen lisäksi sääntelyä.

JOHDANTO

Perinteisten pankkien ohella kotimaiset ja ulkomaiset rahoitusyhtiöt tarjoavat kuluttajille nykyisin eri suuruisia vakuudettomia kulutusluottoja, kuten jousto-, limiitti- ja järjestelyluottoja. Lisäksi luottokortti- ja tililuottojen käyttö on lisääntynyt viime vuosina (SVT 2021). Luoton tarjonnan laajenemisen on mahdollistanut uusien innovaatioiden kehittyminen, mitä rahamarkkinoiden digitalisaatio on vauhdittanut. Edellä kuvattu muutos alkoi rahoitusmarkkinoiden vapautuessa 1980-luvulla, mikä loi puitteet nykyisenkaltaiselle luottoyhteiskunnalle (Muttillainen 2002, 2). Viime vuosina ilmiötä on alettu kuvata luottoyhteiskuntaa moni-

ulotteisemman *finansialisaatio*-käsitteen avulla (ks. esim. van der Zwan 2014).

Finansialisaatiota kuvataan useilla tieteenaloilla teollisen aikakauden jälkeisenä talousjärjestelmän muutoksena, jota teknologinen kehitys on nopeuttanut (van der Zwan 2014). Kuluttajan näkökulmasta katsottuna rahamarkkinat vaikuttavat laajasti elämän eri osa-alueisiin, ja ilmiöstä käytetään nimitystä *arkielämän finansialisaatio* [financialization of daily life] (Martin 2002; van der Zwan 2014). Lisääntynyt digitaalisten rahoituspalveluiden käyttö ja kulutuksen rahoittaminen luotoilla (Koskinen & Aaltonen 2022) vaatii kuluttajilta osaamista arvioida myös luottojen käyttämiseen liittyviä riskejä (Majamaa & Lehtinen 2022). Finansialisaatio yli-

 Janus

 VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

päätään edellyttää kuluttajilta riittäviä taitoja tehdä kestäviä taloudellisia ratkaisuja kaikilla elämänalueilla, talousosaamista (Martin 2002; Xiao ym. 2022).

Arkielämän finansialisaation käänöpuolena ovat yleistyneet velkaongelmat (Majamaa & Lehtinen 2022), joiden yhtenä mittarina ovat maksuhäiriömerkinnät. Vuonna 2023 noin 350 000 suomalaisella oli maksuhäiriömerkintä ja niiden määrä on viime vuosina pysynyt korkeana (Asiakastieto Oy 2024). Velkaongelmista seuraa usein haasteita arjessa, sillä esimerkiksi maksuhäiriömerkinnän myötä vuokra-asunnon, työpaikan tai puhelinliittymän saanti vaikeutuvat, ja tukeutuminen yhteiskunnan palvelu- ja tukijärjestelmiin voi lisääntyä. Talousvaikeuksilla ja mahdollisilla velkaongelmilla onkin vahva kytkös sosiaalipolitiikkaan, mikä tulee esiin myös sosiaaliturvajärjestelmän ja kuluttajien velkaongelmien ratkaisemiseksi luotujen hallintajärjestelmien haasteissa (Muttilainen 2002).

Velkaongelmat yleistyivät nuorilla aikuisilla pikavippien, noin 100–500 euron suuruisen pikalainojen, tultua lainamarkkinoille vuonna 2005 (Autio ym. 2009; Rantala & Tarkkala 2009). Pikalainayritysten toimintamallit, kuten pikalainojen kohderyhmät, digitaalinen tarjonta ja välityskanavat, poikkesivat tuolloin ja poikkeavat edelleen pankkien vastaavista vaikuttaen siihen, ketkä ylipäätään käyttävät pikalainoja (Järvelä ym. 2019; Koskinen & Aaltonen 2022; Majamaa & Lehtinen 2022). Pikavippien aiheuttamiin ongelmiin puututtiin uudistamalla kuluttajansuojalakeja kesäkuussa 2013 (KSL 207/2013)¹. Tämä niin sanottu pikavippiuudistus koski

alle 2 000 euron suuruisia kulutusluottoja ja sen seurauksena suuri osa perinteisiä pikavippejä myöntävistä yrityksistä poistui luottomarkkinoilta. Sääntelyn ulkopuolelle jääneet vähintään 2 000 euron suuruiset kulutusluotot, kuten jousto- ja limiittiluotot, yleistyivät luotonannossa uudistuksen jälkeen (Järvelä ym. 2019). Muutos näkyi pian velkomustuomioiden rakenteessa, sillä sääntelyn ulkopuolelle jääneet kulutusluotot lisääntyivät ja pikavipeistä johtuvat velkasaatavat vähenivät tuomioissa (Majamaa ym. 2017).

Empiirinen tutkimustieto velkaongelmiin päätyneiden kuluttajien velkarakenteesta on vähäistä. Kahdessa pohjoismaisessa tutkimuksessa koskien velkaneuvonnan asiakkaita havaittiin kulutusluottovelkojen yleistymisen 2000-luvun alkupuolella (Valkama 2011; Poppe ym. 2016). Tässä artikkelissa tutkimme edellisiä monipuolisemmin velkojen keskimääräisessä koostumuksessa tapahtuneita ajallisia muutoksia, niiden ilmentymistä pikalainoista velkaantuneiden sosiodemografisessa rakenteessa ja velkaantumisen syitä. Aineisto sisältää järjestelylainaan Takuusäätiön takausta² vuosina 2013–18 hakeneet henkilöt sekä heidän maksamattomat velkansa. Tutkimus sijoittuu siten vuoden 2013 pikavippiuudistuksen yhteyteen ja sen jälkeisiin vuosiin. Lopuksi pohdimme pikavippiuudistuksen mahdollisia vaikutuksia liialliseen velkaantumiseen sekä keinoja, joilla nykyistä tehokkaammin voitaisiin ennaltaehkäistä velkaongelmia. Käytämme viitekehyksenä Xiaon ym. (2022) muokkaamaa talousosaamisen käsitettä, jossa talousosaaminen nähdään yksilön taitona, kykynä ja mahdollisuutena soveltaa asianmukaista taloudellista tietoa

sekä hyödyntää markkinoiden tarjontaa taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

TAUSTA

Arkielämän finansialisaatio ja pikalainamarkkinat

Finansialisaatio kuvaa ja kokoaa yhteen nykyajan talouden tyypillisiä painotuksia sekä prosesseja sisältäen poliittisen, sosiaalisen, teknologisen ja kulttuurisen näkökulman (van der Zwan 2014). Rahamarkkinoiden murroksessa luottojen tarjonta on laajentunut, monipuolistunut ja uudistunut. Muutoksen on mahdollistanut teknologinen kehitys, jonka myötä yrityksillä on keinoja arvioida laaja-alaisesti luottotoimintaan sisältyviä riskejä. Luottoja voidaan markkinoida ja tarjota yhä laajemmalle asiakaskunnalle, kuten niille, joilla ei ole ollut ennen rahamarkkinoiden vapautumista pääsyä luottomarkkinoille (Mutttilainen 2002; Ertürk ym. 2007; Koskinen & Aaltonen 2022).

Kuluttajien näkökulmasta finansialisaatio on johtanut talouden motiivien tunkeutumiseen elämän eri osa-alueille, kuten asumiseen, terveydenhoitoon, koulutukseen ja vapaa-aikaan. Arkea rahoitetaan erilaisten luottojen avulla, mikä on lisännyt kuluttajien taloudellisia riskejä ja suojattomuutta. (Martin 2002.) Luottoa myönnetään oletuksella, että kuka tahansa hallitsee sen käytön (Rantala & Tarkkala 2010), mutta luottosopimuksen osapuolet, maallikko ja rahoitusalan ammattilainen, eivät ole tasavahvoja sopimuskumppaneita (Mutttilainen 2002, 211). Kuluttajilla ei aina ole osaamista tehdä hyviä ja tie-

toisia talouspäätöksiä tai mahdollisuutta varautua yllättäviin elämänmuutoksiin (Atkinson ym. 2007; van der Zwan 2014).

Finansialisaation seuraukseksi voi nähdä työmarkkinoiden rakenteelliset muutokset, kuten yleistyneet epätyypilliset työsuhteet (Chan 2013). Työsuhteisiin liittyvä epävarmuus heijastuu kuluttajien tuloihin, työssä etenemiseen ja talouden hallintaan (Montgomerie 2013; Nielsen ym. 2019). Riittämättömät tulot, kuten pieni palkka, palkanmaksun viiveet ja sosiaaliturvan riittämättömyys, voivat ajaa kuluttajia ottamaan mitä tahansa luottoa (Kuvaja ym. 2023), mutta myös pikalainojen aggressiivinen markkinointi voi johtaa harkitsemattomaan velkaantumiseen (Peltonen & Saastamoinen 2019; Lillqvist & Timonen 2023). Liiallisesta tai harkitsemattomasta luotonotosta voi seurata vaikeuksia velkojen takaisinmaksussa (Peura-Kapanen ym. 2010; van der Zwan 2014; Kim ym. 2017). Joku voi velkaantua myös toisen puolelta; esimerkiksi vanhempi auttaessaan aikuista lastaan (ks. Peura-Kapanen ym. 2010).

Velkaongelmia voi aiheuttaa ja ylläpitää luottojen ja laskujen maksu uusilla kulutusluotoilla (Rantala 2012). Tällainen tapa tuottaa velkakierteen, jossa kuluttajalla ei aina ole edellytyksiä maksaa velkoja pois (Kontkanen & Lång 2018). Se voi jatkua kielteiseen luottopäätökseen ja maksuhäiriömerkintään saakka (Rantala 2012). Velkakierteeseen liittyy viime vuosina yleistyneet pikalainamarkkinoilta haettavat kaupalliset järjestelylainat, joita kutsumme DIY-lainoiksi [do-it-yourself, 'tee-se-itse'] (Ilta Sanomat 2018). Yritykset markkinoivat

DIY-lainoja aikaisempien velkojen yhdistämiseen (ks. esim. Omalaina 2022; Rahalaitos 2022; Sortter 2022). Myös talous- ja velkaneuvonta (Oikeus.fi 2020) sekä Takuusäätiö (2023a) esittelevät niitä mahdollisina velkaongelman ratkaisukeinoina.

Suomessa ei ole ollut käytössä positiivista luottorekisteriä, joten luotonhakijalla on päävastuu ilmoittaa täsmällisesti aiemmin otettujen luottojen määrä ja suuruus, sekä hänellä on oltava realistinen ymmärrys omasta takaisinmaksuzyvystään (Ruuskanen ym. 2021). Hyvään luotonantotapaan taas kuuluu luotonantajan vastuullinen toiminta luotonannon eri vaiheissa ja velvollisuus arvioida luotonhakijan luottokelpoisuus (KSL 207/2013). Jos kuluttaja ei maksa luottoa takaisin tehdyn sopimuksen mukaisesti, siihen liittyvät riskit realisoituvat muun muassa ulosottona ja/tai maksuhäiriömerkintänä (Kontkanen & Lång 2018; Ruuskanen ym. 2021) eli velkaongelmana. Velkaongelmasta puhutaan myös silloin, kun maksuvaikeuksiin ajautunut kuluttaja hakee ulkopuolista apua velkavyyhdin selvittämiseksi (Takuusäätiö 2020; Oikeus.fi 2020).

Velkaongelmat ja talousosaaminen

Monet elämänmuutokset, muun muassa parisuhteen päättymisen, sairastuminen ja eläköityminen, ovat elämän nivelkohtia, jolloin oman talouden hallinta vaikeutuu (Peura-Kapanen ym. 2016) ja velkaongelmien riski kasvaa (ks. Oksanen ym. 2015; 2016; Leandro & Botelho 2022). Riskiä kasvattavat myös matala koulutustaso ja pienituloisuus (emt.), mutta hyvät taloudelliset valmiudet voivat kompensoida

pienituloisuudesta ja elämänmuutoksista seuranneita taloudellisia haasteita sekä niistä selviytymistä (Atkinson ym. 2007). Talouden hallintaan ja siihen liittyvään päätöksentekoon viitataan usein *talousosaamisen* käsitteellä [financial capability].

Talousosaamisella kuvataan ja mitataan kuluttajien tietojen ja taitojen lisäksi taloudellista käyttäytymistä, ja sen tavoitteena on edistää taloudellista osallisuutta ja hyvinvointia (Atkinson ym. 2007). Talousosaamista tutkitaan talouden, psykologian tai sosiologian näkökulmasta, jolloin taustateoria määrittyy sen mukaisesti. Amartya Senin (1993) toimintamahdollisuuksien teoria soveltuu käytettäväksi, kun kiinnostus on kuluttajan taitojen lisäksi toimintamahdollisuuksissa. Xiao ym. (2022) ovat tarkentaneet talousosaamisen käsitettä: se kuvaa yksilön kykyä ja taitoa soveltaa taloudellista tietoa sekä saavuttaa taloudellista hyvinvointia hyödyntämällä käytettävissä olevia mahdollisuuksia.

Talousosaamisen merkitys on tunnistettu laajalti (Peura-Kapanen ym. 2016). Suomalaisten talousosaaminen on melko hyvää ja se oli lähellä OECD-maiden keskiarvoa vuonna 2023 (Vaahtoniemi ym. 2023). Suomalaisten oman talouden hallinnan parantamiseksi on laadittu kansallinen strategia, jonka avulla halutaan lisätä talousosaamisen tasoa kuluttajien arkielämässä (Suomen Pankki 2021). Sosiaalityössä tätä on jo edistykseellisesti tavoiteltu (ks. Viitala 2019; Kaittä ym. 2022), sillä esimerkiksi Kaittä ym. (2022) interventiohankkeessa kehitettiin työmenetelmä, jossa vanhempien talousosaamista tukemalla pyritään torjumaan lapsiperheiden toimeentulo-ongelmia.

Taluskasvatuksen ja taloudellisen sosiaalisaation (arvot ja asenteet) lisäksi talousosaaminen sisältää myös muita julkisen sektorin interventioita (Xiao ym. 2022). Sääntely, velkaneuvonta ja sosiaalitoimi voivat myötävaikuttaa siihen, miten kuluttaja pystyy hyödyntämään ja käyttämään taloudellisia mahdollisuuksiaan ja tietämystään (emt). Lisäksi ne linkittyvät kuluttajien toimintaan luottomarkkinoilla (Autio ym. 2009; Majamaa & Lehtinen 2022). Esimerkiksi nuoret aikuiset joutuvat muita ikäryhmiä todennäköisemmin ottamaan hoitokustannuksiltaan kalliita luottotuotteita kuten pikalainoja, sillä heille ei myönnetä edullisia lainoja. Nuorten velkaongelmien taustalla on usein pikalainoja (emt). Nuorten lisäksi ikääntyvillä on havaittu olevan keski-ikäisiä kuluttajia heikompi taso niin taloustietämyksessä (Kalmi & Ruuskanen 2016) kuin talousosaamisessakin (Lusardi & Mitchell 2011).

Talousosaamisen puute nähdään osatekijänä velkaongelmissa (Lusardi & Mitchell 2011), ja erityisesti arjen kuluttaminen haastaa talousosaamista. Heikko talousosaaminen saattaa johtaa luottokorttien ja vakuudettomien kulutusluottojen liialliseen käyttöön. Yliomien varojen elämistä voi toisaalta edistää pakonomainen ostaminen, impulsiiviset kulutuspäätökset sekä sähköinen maksaminen. (Lusardi & Tufano 2009; Gathergood 2012; Xu ym. 2022.) Heikot taloustaidot ja vakuudettomien kulutusluottojen harkitsematon käyttö voivat johtaa helposti velkakierteeseen (Atkinson ym. 2007; Rantala 2012). Esimerkiksi Takuusäätiön neuvonnan asiakkaista 80 prosenttia on ilmoittanut olevansa velkakierteessä (Takuusäätiö 2020).

Velkakierteestä tai ylipäänsä luottojen ja laskujen takaisinmaksusta voi yrittää selviytyä omatoimisesti hakemalla pankista tai rahoitusyhtiöltä lainojen yhdistämiseen tarkoitettua DIY-lainaa (Takuusäätiö 2023a). DIY-lainan saaminen edellyttää, että hakijalla ei ole maksuhäiriömerkintää ja että hänellä on ainakin näennäisesti maksuvara luoton takaisinmaksamiseksi. Talousvaikeudet voivat jatkaa DIY-lainan ottamisesta huolimatta (Williams 1999), jolloin velkaongelmasta selviäminen vaatii ulkopuolista apua. Vakavia velkaongelmia ratkotaan pääasiassa talous- ja velkaneuvonnassa, mutta moni velkaantunut hakee apua myös Takuusäätiöstä (2020). Yksi ratkaisu velkojen selvittelyssä on hakea Takuusäätiön takausta pankin myöntämään järjestelylunaan². Sen takaisinmaksun ajaksi kuluttaja saa luottotietoihinsa maksuhäiriömerkinnän (Takuusäätiö 2023b).

TUTKIMUSASETELMA

Tutkimuskysymykset

Tässä artikkelissa tutkimme Takuusäätiön takausta järjestelylunaan hakenneiden velkojen rakennetta. Ensimmäinen tutkimuskysymyksemme (K1) on: *Millaisista velkaasatavista hakijoiden keskimääräinen velkaongelma koostuu ja tapahtuiko siinä muutoksia vuoden 2013 pikavippiuudistuksen jälkeisinä vuosina?* Toisessa tutkimuskysymyksessä (K2) keskitymme velkaantuneiden ryhmään, joiden veloissa pikalainat korostuvat muita ryhmiä enemmän. Kysymme: *Onko talousosaamisen takia velkaantuneiden sosiodemografisessa rakenteessa tapahtunut muutosta samaan aikaan, kun haki-*

joiden velat koostuvat euromääräisesti yhä suuremmista pikalainoista?

Pikalainamarkkinoilla (Järvelä ym. 2019) ja velkomustuomioissa (Majamaa ym. 2017) tapahtuneiden muutosten seurauksena oletamme vuoden 2013 sääntelyn vaikutusten näkyvän hakijoiden velkojen keskimääräisessä koostumuksessa (ks. K1). Sääntelyn seurauksena osalla kuluttajista velkakierre saattoi päättyä nopeasti kielteiseen luottopäätökseen ja velkaongelman todentamiseen, mutta toisilla velkaantuminen saattoi jatkua vähintään 2 000 euron pikalainojen käytöllä. Koska velkaongelmiin ajautuneen kuluttajan luottomarkkina-asema ja pikalainavelan suuruus ovat positiivisessa yhteydessä toisiinsa (Majamaa & Lehtinen 2022), oletamme velkojen keskimääräisessä koostumuksessa tapahtuneiden muutosten ilmenevän takausta hakeneiden sosiodemografisessa rakenteessa (ks. K2).

Aineisto

Aineisto koostuu Takuusäätiön takaushakemusten tiedoista vuosilta 2013–18. Aineisto sisältää tietoa kaikista kyseisinä vuosina takausta hakeneista (n=5 429) ja heidän maksamattomista veloistaan (n=107 768). Aineistosta poistettiin henkilöt, joilta puuttui tieto iästä, tuloista tai velkaantumisen syystä, ja joilla ei ollut tietoa veloista. Yksittäiset velat oli merkitty aineistoon kaksi kertaan, mikäli hakijoita järjestelylainaan oli kaksi. Kahteen kertaan esiintyvät velat (n=14 006) poistettiin aineistosta. Analysoitava aineisto sisältää 5 050 pähakijan tiedot, joista osaa käytetään analyysien taustamuuttujina. Lisäksi aineisto

sisältää hakijoiden kaikki velkatiedot vuosilta 2013–18 (n=88 839).

Luokittelemme aineiston 39 erityyppistä velkaa *14 velkaryhmään*, joista laskurästit (1), korttiluotot³ (2), pikalainat (sisältävät pikavipit⁴) (3), julkisoikeudelliset velat (4) sekä perintäkulut (5) muodostavat osan. Asumiseen liittyvät vuokratvelat (6) ja asuntolainat (7) ovat omia velkaryhmiään, samoin tulonsiirtovelat (8), kuten asumis- ja opintotukiiin sekä elatusapuun liittyvät takaisperinnät. Opintolainat (9), yksityisvelat (10) eli yksityishenkilöille kohdistuvat velat ja autolainat (11) ovat omia velkaryhmiään. Velkojen järjestylihin liittyvät velat (12) sisältävät DIY-lainojen lisäksi Takuusäätiön takaaman järjestelylainan, yksityishenkilön velkajärjestelyvelat ja lisätilitykset sekä sosiaalisen luoton, jota käytetään velkojen järjestyliin (THL 2020). Elinkeinovelat (13) erittelimme omaksi velkaryhmäksi ja muut-ryhmään (14) sisällytimme muun muassa panttilainat ja takausvastuut. Joissain tarkasteluissa osuuksiltaan pienimmät velkaryhmät yhdistämme *lopun velkaryhmät yhteensä* -luokaksi⁵ (ks. kuvio 1 ja taulukko 3). Tämä helpottaa lukijaa hahmottamaan tutkimuskysymyksen (K1) kannalta keskeisessä velkaryhmässä, pikalainoissa, tapahtuneet muutokset.

Taustamuuttujista hakijan *ikä* oli valmiiksi luokiteltu Takuusäätiössä kuuteen ryhmään: alle 30-, 30–39-, 40–49-, 50–59-, 60–69-vuotiaat sekä vähintään 70-vuotiaat. *Sukupuoli* oli jaettu kahteen luokkaan. *Asumismuoto*-muuttuja on viisiluokkainen (puolison kanssa asuva; puolison kanssa asuva, lapsia; lapsen kanssa asuva; yksinasuva; muu yhteistalous), jonka muodostimme lasten

lukumäärä (ei lapsia, vähintään yksi lapsi) ja perhesuhde-muuttujista (yksinasuva, avoliitto, avioliitto, yksinhuoltaja, muu yhteistalous). Luokittelimme hakijan *nettotulot* kolmeen tuloluokkaan, jonka alarajaksi valitsimme 1 400 euroa, mikä on lähellä maksuhäiriömerkinnän saaneiden keskituloa (Luotonen ym. 2022). Toinen katkaisupiste on 1 999,9 eurossa, jolloin suurimman tuloluokan alaraja on 2 000 eurossa. Aineistossa tulojen keskiarvo oli 1 770 euroa ja mediaani 1 720 euroa.

Velkaantumisen syy -muuttujan tietosisältö perustuu hakijan omakohtaiseen kokemukseen, ja sen luokittelimme lomakkeessa olleiden vaihtoehtojen perusteella neljään luokkaan⁶: 1) talousosaaminen⁷, 2) elämänmuutos⁸, 3) pienituloisuus⁹ ja 4) muut syyt¹⁰. Järjestelylainan takausta hakeneista kolmasosa koki velkaantuneensa talousosaamisen vuoksi (33,2 %) ja vajaa kolmannes elämänmuutokseen liittyvästä syystä (28,7 %). Pienituloisuus (18,5 %) ja muut syyt (19,6 %) mainittiin lähes joka viidennessä järjestelylainan takauhakemuksessa velkaantumisen pääasiallisena syynä.

Taulukossa 1 vertaamme eri syistä velkaantuneiden taustamuuttujien frekvenssijakaumia (%) yksitellen koko aineiston jakaumiin (KAIKKI) ja nostamme esiin kullekin ryhmälle tyypillisiä piirteitä. Koska kaikille ryhmille oli tyypillisintä asua yksin (53,2 %) tai keskituloisuus (50,7 %), jätimme niihin liittyvät huomiot pois. Havaitimme, että *talousosaamiseen* liittyvä velkaantuminen on keskimäärin yleisempää

alle 30-vuotiailla nuorilla aikuisilla ja miehillä, kun puolestaan 40–49- ja 50–59-vuotiaat, naiset ja yksinhuoltajat nousevat esiin ryhmässä, jossa velkaantumisen syyksi mainitaan jokin *elämänmuutos*. *Pienituloisuudesta* koettu velkaantuminen on puolestaan keskimäärin yleisempää lapsiperheillä (puolison kanssa asuva, lapsia) ja tulojen ollessa alle 1 400 euroa. *Muista syistä* velkaantuneiden ryhmässä korostuvat naisten lisäksi jossain määrin myös 60–69-vuotiaat ja sitä vanhempi ikäryhmä.

Käsillä oleva aineisto sisältää lukumääräisesti vain pienen osan kaikista velkaongelmiin ajautuneista kuluttajista ajanjaksolla 2013–18. Tuolloin esimerkiksi vuositasolla tarkasteltuna yli 360 000 henkilöllä oli maksuhäiriömerkintä, ja ulosotossa olevien lukumäärä tarkasteluvuosien lopussa oli yli 220 000. Käräjäoikeudelta haettava yksityishenkilön velkajärjestelyä haki puolestaan nelisen tuhatta henkilöä vuosittain. (Majamaa & Rantala 2020.) Voimme todeta summittaisesti, että takausta hakeneet ovat keskimäärin vanhempia, useammin naisia sekä parempituloisia kuin kuluttajat, jotka ovat ulosotossa (ks. Oksanen ym. 2015) tai joilla on maksuhäiriömerkintä (ks. Luotonen ym. 2022). Erot liittynevät siihen, että Takuusäätiöltä takausta hakevat pyrkivät ratkaisemaan velkaongelman pankin myöntämän järjestelylainan avulla, jolloin heillä on oltava avun hakemista koskevan tietämyksen lisäksi osaamista ja resursseja maksaa järjestelylaina takaisin.

Taulukko 1. Eri syistä velkaantuneiden suhteelliset frekvenssijakaumat (%)

	KAIKKI	TO*	EM*	PT*	MS*
Ikäryhmä (v.)					
Alle 30	15,3	23,0	8,6	16,0	11,1
30-39	20,2	21,4	20,0	20,4	18,5
40-49	21,4	15,8	27,7	21,6	21,2
50-59	21,8	18,8	24,3	22,0	23,0
60-69	15,8	15,2	14,7	16,5	18,1
70+	5,5	5,9	4,7	3,5	8,1
Sukupuoli					
Nainen	56,0	49,3	61,8	53,5	61,3
Mies	44,0	50,8	38,2	46,5	38,7
Asumismuoto					
Puolison kanssa asuva	17,6	17,3	14,6	20,0	17,3
Puolison kanssa asuva, lapsia	13,1	13,6	8,4	17,8	13,6
Lapsen kanssa asuva	11,5	11,7	18,0	10,0	11,7
Yksinasuva	53,2	51,9	56,5	47,4	51,9
Muu yhteistalous	4,5	5,5	2,6	4,7	5,5
Tulot					
Alle 1400 €	22,1	21,1	19,8	28,5	21,2
1400-1999,9 €	50,7	53,0	48,5	51,3	49,3
Vähintään 2000 €	27,2	25,9	31,7	20,2	29,5
%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	5 050	1 677	1 447	936	990

*TO=Taloulosaaminen; EM=Elämänmuutos; PT=Pienituloisuus; MS=Muu syyt

Analyysin kulku ja menetelmät

Analyysin kulku on kaksiosainen. Ensin tarkastelemme takausta hakeneiden velkarakennetta ajanjaksolla 2013–18 (taulukko 2) ja siinä tapahtuneita vuositason muutoksia (kuvio 1) suhteellisten frekvenssijakaumien avulla. *Lukumääräisessä* tarkastelussa laskemme yhteen kaikki tiettyyn velkaryhmään kuuluvat velkojen kappalemäärät. Saadun velkaryhmittäisen luvun jaamme kaikkien velkojen yhteenlasketulla lukumäärällä,

ja suhdeluku kerrotaan sadalla. Velkojen *euromääriä* tarkastelemme samalla tavalla, mutta lukumäärien sijaan kohteena ovat velkaryhmien euromäärät. Yllä mainittujen 14 velkaryhmän luku- ja euromäärien prosenttiosuudet summautuvat molemmat 100 prosenttiin. Huomioimme velkarakenteen tarkasteluissa takausta hakeneiden kaikki velat, sillä aineistosta ei voida aukottomasti eritellä, mitkä velat sisältyvät järjestelylainalla maksettaviin¹¹. Hakija on saattanut rahoittaa arjen menoja kulu-

tusluotoilla esimerkiksi asuntolainan takia (Rantala & Tarkkala 2009).

Toisena kiinnostuksen kohteenamme on velkaantumisen syy. Aluksi tarkastelemme eri syistä velkaantuneiden velkarakenteita (taulukko 3). Koska velkaongelman taustalla on usein velkakierre (Rantala 2012; Takuusäätiö 2020), uskomme pikalainamarkkinoiden olosuhteiden muutoksen (Järvelä ym. 2019) tulevan esiin viiveellä velkarakenteessa. Tilanne kulminoituu vuoden 2015 jälkeen (kuvio 1), joten jaamme aineiston kahteen osaan: vuosiin 2013–15 ja 2016–18. Analyysimenetelmäksi soveltuu logistinen regressioanalyysi, koska luokittelemme selitettävän muuttujan kaksiluokkaiseksi: takausta hakenut *on* tai *ei ole* velkaantunut talousosaamisen takia.

Taulukossa 4 esitämme talousosaamisen takia velkaantuneiden suhteelliset frekvenssijakaumat, logistisen regressioanalyysin avulla lasketut ristisuhteet (odds ratio, OR) ja niiden keskivirheet (KV) mainituissa kahdessa ajanjaksossa. Ristisuhte kertoo talousosaamisen ja kolmesta muusta syystä velkaantuneiden todennäköisyyden suhteesta eli *suhteellisesta paineesta* velkaantua talousosaamisen takia. Yhtä suuremmat (>1) ristisuhtekertoimet tarkoittavat tarkastellun ryhmän suurempaa suhteellista painetta velkaantua talousosaamisen takia kuin vertailuryhmän, kun taas nol-lan ja yhden välille sijoittuvat kertoimet tarkoittavat pienempää suhteellista painetta. Molemmissa malleissa vakioitiin samanaikaisesti kaikki taustamuuttujat.

TULOKSET

Velkarakenne ja sen ajalliset muutokset

Velkojen *lukumääräisen* rakenteen tarkastelu osoittaa, että hakijoiden velkaongelmat koostuvat pääosin laskurästeistä (29 %), korttiluotoista (27 %) ja pikalainoista (24 %). Lähes joka kymmenes velka on julkisoikeudellinen saatava (9 %), kuten maksamaton julkisen sektorin päivähoitomaksu (ks. taulukko 2). Tarkasteltaessa *euromääräistä* velkarakennetta asuntolainojen osuus on suurin (37 %). Alle viidesosalla (18 %) järjestelylainan takausta hakeneista oli asuntolainaa, ja yksinomaan heitä tarkasteltaessa asuntolainan painoarvo veloissa olisi huomattavasti suurempi kuin edellä esitetty. Muina velkaryhminä esiin nousevat korttiluotot (31 %) ja pikalainat (13 %).

Ajallisen muutoksen tarkastelu osoittaa (kuvio 1), että vakuudettomien kulusluottojen lukumääräinen osuus pieneni ja niiden euromääräinen osuus kasvoi ajanjaksolla (laskettu yhteen pikalainat ja korttiluotot). Laskimme myös yksittäisten pikalainojen ja korttiluottojen keskimääräiset velkasummat vuositasolla. Vuonna 2013 pikalainavelka oli suuruudeltaan keskimäärin 690 euroa, kun kuusi vuotta myöhemmin se oli lähes kolminkertaistunut 1 940 euroon (tuloksia ei näytetä). Pikalainojen euromääräinen osuus veloissa lisääntyy etenkin alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä (tuloksia ei näytetä). Korttiluotoissa kasvu oli pikalainoja vähäisempää ja keskiarvot olivat tarkasteluajanjakson alussa 2 700 ja lopussa 2 850 euroa. Saatu tulos osoittaa kuluttajien velkaantuvan euromääräisesti aiempaa suuremmista pikalainoista, ja sama ha-

Taulukko 2. Velkarakenteen luku- ja euromääräiset osuudet (%).

Velkaryhmä	Lukumäärä, %	Euromäärä, %
Laskurästit	28,5	5,4
Korttiluotot	26,7	31,3
Pikalainat	23,8	13,1
Julkisoikeudelliset velat	9,1	2,8
Perintäkulut	2,6	0,1
Asuntolainat	1,5	37,1
Vuokravelat	1,4	1,0
Tulonsiirrot	1,1	0,7
Opintolainat	1,0	1,8
Yksityisvelat	1,0	1,3
Autolainat	0,9	2,5
Velkojen järjestelyt	0,3	0,8
Elinkeinovelat	0,3	0,7
Muut	1,4	1,7
Yhteensä	100,0	100,0

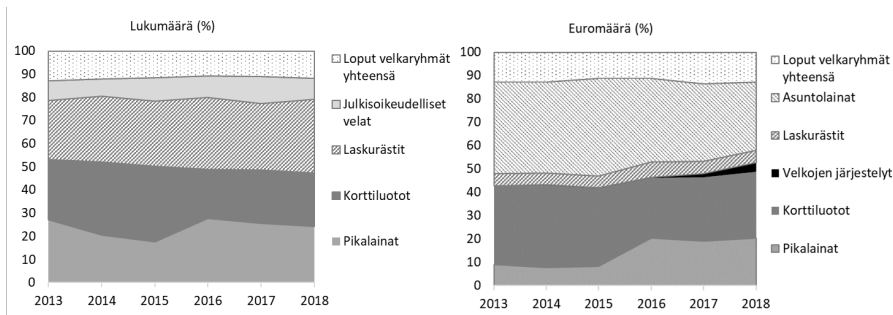
vaittiin velkomustuomioita koskevissa tarkasteluissa (ks. Majamaa ym. 2017).

Kuviosta 1 (oikea puoli) esiin nousevat velkojen järjestelyjä koskevat velat, sillä niiden euromääräinen osuus lisääntyi muutamassa vuodessa neljä prosenttiyksikköä. Muutos johtui pääasiassa DIY-lainoista, joita oli etenkin nuorilla aikuisilla (tulosta ei näytetä). Ilmiö liittyyneen ulkomaisten rahoitusyhtiöiden markkinaosuuden kasvuun suomalaisilla pikalainamarkkinoilla (Koskinen & Aaltonen 2022). Laskurästien lukumääräinen osuus veloissa lisääntyi vuoden 2013 jälkeen 25 prosentista 32 prosenttiin (vasen puoli), kun taas asuntolainan euromääräinen osuus laski (oikea puoli). Kun vuonna 2013 asuntolaina käsitti keskimäärin 39 prosenttia hakijoiden

euromääräisistä veloista, niin vuonna 2018 osuus oli 29 prosenttia.

Velkaantumisen syyt

Taulukossa 3 esitämme eri syistä velkaantumisen velkarakenteet. Tarkastelomme vain luku- tai euromääräisesti suurimpia velkaryhmiä, ja loput velkaryhmät summaamme yhteen. Havaitsemme, että pikalainojen lukumääräinen osuus on suurin talousosaamiseen liittyvässä velkaantumisessa (28 %). Kolmessa muussa ryhmässä (pienituloisuus, elämänmuutos ja muut syyt) pikalainojen osuus veloissa on 20–23 prosenttia. Korttiluottojen lukumääräinen osuus on suurin talousosaamisen ja

Kuvio 1. Velkarakenteen luku- ja euromäärien osuudet (%) ajanjaksolla 2013–18.

elämänmuutoksen takia velkaantuneilla (28 %), kun kahdessa muussa velkaantuneiden ryhmässä niiden osuus on noin neljäsosa. Asuntolainojen lukumääräinen osuus on lähes samansuuruinen kaikissa neljässä ryhmässä. Sen sijaan laskurästien osuudet ovat suurimmat pienituloisuuden (32 %), mui-

den syiden (30 %) ja elämänmuutoksen (29 %) takia velkaantuneilla.

Tarkasteltujen velkaryhmien *euromääräiset* osuudet ovat yllättävän samankaltaisia eri syistä velkaantuneilla, joskin painotuseroja on (ks. taulukko 3). Pikalainojen euromääräinen osuus on odotetusti suurin talousosaamisen takia

Taulukko 3. Velkarakenteen luku- ja euromääräiset osuudet (%) eri syistä velkaantuneiden ryhmässä.

Velkaryhmä	Lukumäärä (%)				Euromäärä (%)			
	TO*	EM*	PT*	MS*	TO*	EM*	PT*	MS*
Pikalainat	28,2	21,7	23,0	20,0	14,9	13,0	13,6	9,9
Korttiluotot	27,9	27,9	24,1	25,6	30,7	34,2	30,1	29,4
Asuntolainat	1,6	1,6	1,3	1,6	38,9	35,6	36,0	36,6
Laskurästit	25,6	28,9	31,5	30,2	4,6	5,2	6,4	6,0
Loput velkaryhmät yht.	16,7	19,9	20,0	22,6	11,0	11,9	14,0	18,0
Yhteensä (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
n (henkilöt)	1 677	1 449	934	990	1 677	1 449	934	990

*TO=Taloulosaaminen; EM=Elämänmuutos; PT=Pienituloisuus; MS=Muu syyt

velkaantuneilla (15 %), kun vastaavasti pienin osuus on muista syistä velkaantuneiden ryhmässä (10 %). Korttiluottojen euromääräinen osuus on puolestaan korkein elämänmuutokseen liittyvässä velkaantumisessa (34 %), kun kolmessa muussa ryhmässä osuus jää noin 30 prosenttiin. Asuntolainojen euromääräinen osuus on suurin talousosaamisen takia velkaantuneilla (39 %), mikä saattaa viitata siihen, että asuntolainan hoito kuormittaa taloutta (Rantala & Tarkkala 2009). Laskurästien osuus on korkein pienituloisuuden takia velkaantuneilla. Pienituloisuus (taulukko 1) voi vaikeuttaa luotonsaantia (ks. Majamaa & Lehtinen 2022), jolloin talouden paikkaaminen kulutusluotoilla ei onnistu.

Talousosaaminen

Havaitsemme, että pikalainojen euromääräinen osuus hakijoiden veloissa oli vuosina 2016–18 korkeampi kuin vuosina 2013–15 (kuvio 1, oikea puoli), ja että niiden osuus oli suurin talousosaamisen puutteisiin liittyvässä velkaantumisessa (ks. taulukko 3). Toisessa tutkimuskysymyksessä selvittämme logistisen regressioanalyysin avulla, onko talousosaamisen takia velkaantuneiden sosiodemografisessa rakenteessa tapahtunut muutosta samaan aikaan kun euromääräisesti yhä suuremmat pikalainat ja DIY-lainat lisääntyivät takauksista hakeneiden veloissa. Muutos voi liittyä velkakierteeseen (Atkinson ym. 2007; Rantala 2012), jossa osa velkaantuneista kuluttajista pyrkii ratkaisemaan talousvaikeuksiaan entistä suuremmalla pikalainalla, mutta lopulta siinä epäonnistuen. Maksuvaikeudet saattavat vahvistaa talousosaamisesta koettua velkaantumista, jos taloutta on paikattu pikalainoilla (ks. taulukko 3).

Taulukosta 4 huomaamme, että pikavippiuudistuksen voimaantulon aikaan ja heti sen jälkeisinä vuosina (2013–15) ikä, sukupuoli ja asumismuoto ovat yhteydessä talousosaamisesta koettuun velkaantumiseen. Alle 30-vuotiailla nuorilla aikuisilla on muita ikäryhmiä suurempi suhteellinen paine velkaantua talousosaamisen takia, mikä on tullut esiin myös aikaisemmassa tutkimuksessa (Lusardi & Mitchell 2011). Naisilla ja yksinhuoltajilla on puolestaan muita ryhmiä pienempi suhteellinen paine velkaantua talousosaamisen takia. Tulos liittyy naisten ja yksinhuoltajien usein lomakkeessa mainitsemaan syyhyn velkaantua elämänmuutoksen takia (ks. taulukko 1), jolloin talousosaamisen painoarvo velkaantumisen syynä jää tällaisessa tutkimusasetelmassa vähäisemmäksi.

Samaan aikaan, kun Takuusäätien takauksista hakeneiden velat koostuivat euromääräisesti aikaisempaa suuremmista pikalainoista, lisääntyy nuorten aikuisten ja miesten talousosaamisen puutteita koskeva velkaantumisen paine suhteessa muista syistä velkaantuneisiin (taulukko 4). Jälkimmäisellä ajanjaksolla myös hyvätuloiset erottuvat talousosaamisen takia velkaantuneiden ryhmässä (ero on tilastollisesti merkitsevä). Emme havainneet vastaavaa yhteyttä hakijoilla vuosina 2013–15. Aikaisempi tutkimus on osoittanut nuorten miesten ongelmavelkojen painottuvan pikalainoihin sekä sen, että velkaantuneen tulot ja pikalainavelan suuruus ovat positiivisessa yhteydessä toisiinsa (Majamaa & Lehtinen 2022).

Taulukko 4. Vuosina 2013–15 ja 2016–18 talousosaamisen takia velkaantuneet vertailtuna kolmesta muusta syystä velkaantuneisiin: ristisuhteet (OR), tilastolliset merkitsevyydet ja keskivirheet (KV).

	2013-15			2016-18		
	%	OR	KV	%	OR	KV
Ikäryhmä (v.)						
20-29	14,5	1,00		16,3	1,00	
30-39	21,1	0,60 ***	(0,08)	19,1	0,49 ***	(0,08)
40-49	21,6	0,38 ***	(0,05)	21,1	0,32 ***	(0,05)
50-59	22,0	0,46 ***	(0,06)	21,5	0,36 ***	(0,06)
60-69	16,0	0,59 ***	(0,09)	15,7	0,36 ***	(0,06)
+70	4,9	0,71 +	(0,14)	6,4	0,42 ***	(0,09)
Sukupuoli						
Nainen	56,2	1,00		55,7	1,00	
Mies	43,8	1,25 **	(0,11)	44,3	1,31 **	(0,13)
Asumismuoto						
Puolison kanssa asuva	17,5	1,00		17,8	1,00	
Puolison kanssa asuva, lapsia	13,2	1,00	(0,15)	13,0	0,89	(0,16)
Lapsen kanssa asuva	11,1	0,43 ***	(0,08)	12,1	0,48 ***	(0,10)
Yksinasuva	53,9	0,95	(0,10)	52,2	0,97	(0,12)
Muu yhteistalous	4,3	1,08	(0,23)	4,9	1,11	(0,26)
Tulot						
Alle 1400 €	22,4	1,00		21,8	1,00	
1400-1999,9 €	35,7	1,08	(0,11)	34,4	1,28 +	(0,16)
Vähintään 2000 €	26,3	1,16	(0,15)	27,2	1,53 **	(0,23)
Yhteensä	100,0			100,0		
Pseudo R²		0,06			0,07	
n	935	2 891		742	2 159	

+p<0,1; *p<0,05; **p<0,01; ***p<0,001

1,00=referenssiluokka

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tarkastelimme artikkelissa järjestelylainaan Takuusäätien takausta vuosina 2013–18 hakeneiden euro- ja lukumääräistä velkarakennetta ja niissä tapahtuneita muutoksia, velkaantumisen syitä sekä hakijoiden sosiodemografisen rakenteen muutosta. Artikkelin

kiinnittyi ajallisesti vuoden 2013 korosääntelyyn (KSL 207/2013), jonka myötä muutoksia tapahtui niin pikalainojen tarjonnassa (Järvelä ym. 2019) kuin niistä seuranneissa velkaongelmissakin (Majamaa ym. 2017). Hyödynsimme viitekehyksenä Xiaon ym. (2022) talousosaamisen käsitettä, jossa talousosaaminen nähdään yksilön tai

tona, kykynä ja mahdollisuutena soveltaa asianmukaista taloudellista tietoa sekä hyödyntää markkinoiden tarjontaa taloudellisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi.

Tulosten mukaan pikalainojen euromääräinen osuus velkarakenteessa oli vuodesta 2016 lähtien suurempi kuin aikaisempina vuosina (2013–15). Myös DIY-lainojen euromääräinen osuus lisääntyi hakijoiden veloissa, etenkin alle 30-vuotiaiden ikäryhmässä. Toisin kuin velkomustuomioiden analyysi osoitti (Majamaa ym. 2017), pikavippiuudistusta seurannut pikalainojen euromääräisen osuuden kasvu hakijoiden veloissa ei näkynyt heti vaan muutaman vuoden viiveellä. Tuloksen innoittamana analysoimme aineistoa kahdessa osassa. Havaitimme takausta hakeneiden sosiodemografisen aseman olevan eri tavoin yhteydessä vuosina 2013–15 ja vuosina 2016–18: jälkimmäisellä puoliskolla matalan iän ja miessukupuolen lisäksi korkeat tulot olivat positiivisessa yhteydessä talousosaamisen takia velkaantuneiden ryhmässä verrattaessa heitä muista syistä velkaantuneisiin.

Tulosten perusteella uskallamme sanoa, että pikavippiuudistuksen myötä luottomarkkinoilla tapahtunut olosuhteiden muutos heijastuu myös takausta hakeneiden velkojen koostumukseen sekä heidän sosiodemografiseen rakenteeseensa. Havaittu hyvätuloisten velkaantuneiden erottuminen jälkimmäisellä ajanjaksolla (2016–18) ilmentänee yleisemmin kolme asiaa. Ensinnäkin luotonhakijoiden luottokelpoisuutta arvioidaan todennäköisesti tarkemmin kulutusluottojen tarjonnan painottuessa vähintään 2 000 euron suuruisiin

pikalainoihin. Toiseksi korkeat tulot näyttävät luotonmyöntäjille matalana luottoriskinä, jolloin pikalainoihin liittyvä velkakierre voi jatkua hyvätuloisilla pidempään. Tämä voi liittyä kokemukseen velkaantumisen taustalla olevasta syystä. Kolmanneksi hyvätuloisilla saattaa olla osaamista etsiä avun piiriin ja resursseja järjestelylainan takaisinmaksuun.

Analyysiemme mukaan etenkin nuoret miehet velkaantuivat talousosaamisen puutteiden takia. Aikaisemmissa tutkimuksissa nuorten aikuisten veloissa esiin ovat nousseet pikalainat (Autio ym. 2009; Majamaa & Lehtinen 2022), joiden käyttö on yhdistetty heikkoon talousosaamiseen (ks. Atkinson ym. 2007; Lusardi & Tufano 2009). Pikalainamarkkinoiden digitaalinen toimintaympäristö ohjaa kuluttajia tekemään nopeita päätöksiä, joten talousosaamisen vahvistaminen tällaisessa ympäristössä voisi hyödyttää nuoria ehkäisten heidän velkaongelmiaan (ks. myös Vaahtoniemi ym. 2023).

Luottojen sopimusehdot voivat olla ongelmallisia viime vuosina yleistyneissä DIY-lainoissa, jotka tulostemme mukaan ovat yhä useammin osa velkaongelmaa eivätkä sen ratkaisu. Luottosopimuksen tulisi olla niin läpinäkyvä, että luotonottaja ymmärtää varmasti, mihin siinä sitoutuu. Jos luotonottaja ei hahmota luottosopimuksen sisältöä ja sen merkitystä oman maksukykynsä kannalta, DIY-lainan ottaminen ei itsessään korjaa talousosaamisen puutteita, ja kuluttaja voi ajautua nopeasti uudelleen talousvaikeuksiin. Julkisen ja kolmannen sektorin markkinoissa DIY-lainoja (Oikeus.fi 2020; Takuusäätiö 2023a), tulisi kiinnittää nykyistä

kokonaisvaltaisempaa huomiota talousosaamiseen ja elämänmuutoksiin liittyviin taloushaasteisiin. Tällä hetkellä Takuusäätiö (2023c) tuo esille DIY-lainoihin liittyviä ongelmia ja ohjeistaa lainojen käyttöä, mutta tätä tietoa eivät kaikki välttämättä löydä.

Luotto ei ole kansalaisten perusoikeus vaan se perustuu luotonantajan ja luotonottajan keskinäiseen sopimukseen (Muttillainen 2002, 259). Luotonmyöntäjät huomioivat luottoriskin tuotteensa hinnoittelussa, mutta luotonottamiseen liittyvät riskit konkretisoidutvat kuluttajille vasta maksuvaikaisuissa. Viime vuosina luotonmyöntäjien vastuuta on pyritty lisäämään tekemällä useita kuluttajansuojalain uudistuksia. Hyvä lisä liiallisen velkaantumisen ehkäisemiseksi on 1.4.2024 käyttöön otettu positiivinen luottorekisteri, jonka avulla velkakierteen katkaiseminen onnistuu aikaisemmassa vaiheessa, jos luotonmyöntäjät hyödyntävät sen tarjoamaa tietosisältöä.

Tulostemme perusteella pohdimme: onko korkosääntely tarpeeksi tehokas keino luottojen tarjonnan rajoittamisessa, jonka myötä velkaongelmat siirtyvät vain uusille kuluttajaryhmille, ja sallimmeko edelleen nykyisen kaltaisen erittäin helpon velalla kuluttamisen? Mielestämme pikalainamarkkinoiden toimintaa tulee jatkossa tarkastella nykyistä laajemmin, ja tiukemman korkosääntelyn rinnalle pitää miettiä keinoja luotonoton hillitsemiseksi. Tulee myös pohtia sitä, millaisen kuvan markkinointi antaa hyvästä elämästä (ks. myös Lillqvist & Timonen 2023) sekä siihen liittyvistä arvoista ja asenteista. Sääntelyn avulla voitaisiin luottojen markkinoinnin rajoittamisen lisäksi

hidastaa luotonmyöntöprosessia. Nämä muutokset voisivat lisätä luotonhakijan harkintaa, mikä voisi vähentää ainakin impulsiivista kuluttamista. (ks. myös Peltonen & Saastamoinen 2019.)

Taloulosaamisen tukeminen ja vahvistaminen elämänkaaren kaikissa vaiheissa ja konteksteissa on tärkeää (Peura-Kapanen ym. 2016), minkä hyödyt on nostettu esiin taloussosiaalisuudessa (Viitasalo 2019). Velkaongelmissakin talousosaava kuluttaja on tietoinen avun hakemisesta ja osaa toimia sen mukaan (Atkinson ym. 2007), mutta hänellä pitää olla mahdollisuus hyödyntää olemassa olevia järjestelmiä (ks. myös Xiao ym. 2022). Auttavien tahojen resurssien puute, pitkät jonot sekä palvelujärjestelmän sirpaleisuus vaikeuttavat usein avun saamista, vaikka etenkin varhainen puuttuminen, oikea-aikainen ja ammattimainen apu tukisivat velkaantuneen kuluttajan toimijuutta ja nopeutta velkaongelmasta selviämistä (Peura-Kapanen ym. 2016; Kuvaja ym. 2023). Yhteiskunnan resursseja tulisi kuluttajien toimijuuden tukemisen ja taloulosaamisen vahvistamisen lisäksi kohdistaa monialaisen yhteistyön kehittämiseen ja sääntelyyn (ks. myös Peura-Kapanen ym. 2016; Viitasalo 2019; Kaittä ym. 2022). Tarvitaan lisää tietoa taloulosaamisen ja velkaongelmien välisestä yhteydestä Suomessa.

Arkielämän finansialisaatiota seurannut luottojen runsas käyttö ja lisääntyneet velkaongelmat huolestuttavat, sillä finansialisaatio ruokkii niiden avulla itseään (Montgomerie 2013). Käsillä oleva tutkimuskohde on monitahoinen, ja sen tarkastelu vaatii useiden toimijoiden samanaikaista huomioimista. Vaikka artikkelimme yksinkertaistaa

velkaongelmaa tutkimuskohteena, se tuo esille joitakin luoton tarjontaan ja käyttöön, velkaantumiseen sekä sääntelyyn liittyviä haasteita yhteiskunnassa, jossa finansialisaatio kiinnittyy osaksi arkielämää (ks. myös Martin 2002; van der Zwan 2014).

Lopuksi on todettava, että Takuusäätien aineisto on kerätty sen oman toiminnan tilastointia varten eikä tutkimustarpeisiin. Osa artikkelissa esitetyistä tuloksista saattaa ainakin osittain johtua tilastointitapojen muutoksista. Toiseksi saadut tulokset kuvaavat vain osaa velkaongelmiin ajautuneista, sillä niihin voi joutua maksamattoman terveyskeskumaksun takia ilman ainuttakaan kulutusluottoa. Kolmanneksi moni kuluttajista ei hae apua velkaongelmaansa vaan sinnittelee ulosotossa vuosia. Näistä rajoitteista huolimatta aineisto on monipuolinen antaen koetun velkaantumisen syyn lisäksi hyvän kokonaiskuvan takausta hakeneiden velkarakenteesta ja siinä tapahtuneista muutoksista.

VIITTEET

1 Vuoden 2013 kesäkuussa alle 2 000 euron kulutusluotoille säädettiin 50 prosentin korkokatto, mutta sitä suuremmat kulutusluotot jäivät kuluttajansuojalain ulkopuolelle.
 2 Takuusäätio voi myöntää takauksen järjestelylanaan tilanteessa, jossa vakuudettomat velat ja laskut ovat yhteensä enintään 34 000 euroa tai yhdessä puolison kanssa haettaessa 45 000 euroa.
 3 Korttiluottoihin on luokiteltu esimerkiksi pankeista otetut kulutusluotot, joissa luoton korko on kohtuullinen
 4 Pikalainoihin on luokiteltu kulutusluotot, joissa on pankkilainoja korkeammat korot.
 5 Kuviossa 1 erittelemme myös velkojen järjestelyyn liittyvät velat omaksi velkaryhmäksi, sillä haluamme tuoda esiin niiden eu-

romäärissä tapahtuneen muutoksen.

6 Vastausvaihtoehdot vaihtelivat jonkin verran järjestelylajan takaushakemuslomakkeissa vuosina 2013–18, mutta vastausvaihtoehdot sisälsivät neljä yllä mainittua perussyitä kaikkina tarkasteluvuosina.

7 Harkitsematon lainanotto tai kuluttaminen, kulutuksen kasvu sekä muut taloushaasteet.

8 Avo- tai avioero, sairastuminen, lapsen syntymä, kriisi- tai muu elämänmuutos.

9 Pienituloisuus, opiskelu, tulojen tai etuuksien pieneneminen.

10 Velkaantuminen toisen puolesta, rikosvastuut sekä yritystoiminnan vaikeudet.

11 Järjestelylajan ulkopuolelle jäävät pääsääntöisesti asunto- ja autolaina, kuten myös muut lainat, joissa on vakuutena reaaliomaisuutta, pankissa hoidossa olevat lainat sekä Kelan takaamat opintolainat, Finnveran takaamat ja myöntämät yrityslainat, kuntien myöntämät sosiaaliset luotot sekä pääosin yksityishenkilöltä otetut.

KIRJALLISUUS

Asiakastieto Oy (2024) Maksuhäiriötilastot 2023. Suomi. https://www.asiakastieto.fi/media/press_room/1/releases/maksuhairiotilasto-kuluttajat-2023-suomen-asiakastieto-oy.pdf Luettu 10.1.2024.

Atkinson, Adele & McKay, Stephen & Collard, Sharon & Kempson, Elaine (2007) Levels of financial capability in the UK. *Public Money and Management* 27 (1), 29–36. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9302.2007.00552.x>

Autio, Minna & Wilska, Terhi-Anna & Kaartinen, Risto & Lähteenmaa, Jaana (2009) The use of small instant loans among young adults – a gateway to a consumer insolvency? *International Journal of Consumer Studies* 33 (4), 407–415. <https://doi.org/10.1111/j.1470-6431.2009.00789.x>

Chan, Sharni (2013) 'I am King': Financialisation and the paradox of precarious work. *The Economic and Labour Relations Review* 24 (3), 362–379. <https://doi.org/10.1177/1035304613495622>

Ertürk, Ismail & Froud, Julie & Johal, Sukhdev & Leaver, Adam & Williams,

- Karel (2007) The democratization of finance? Promises, outcomes and conditions. *Review of International Political Economy* 14 (4), 553–575. <https://doi.org/10.1080/09692290701475312>
- Gathergood, John (2012) Self-control, financial literacy and consumer over-indebtedness. *Journal of Economic Psychology* 33 (3), 590–602. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2011.11.006>
- Ilta Sanomat (2018) 15000 euron luotto voi maksaa 40000 euroa – ”Voi olla markkinoiden ongelmallisimmat tuotteet”. <https://www.is.fi/taloussanomat/oma-raha/art-2000005817530.html> Luettu 13.1.2023.
- Järvelä, Katja & Rajjas, Anu & Saastamoinen, Mika (2019) Pikavippi-ongelmien laatu ja laajuus. *Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä* 3/2019.
- Kaaitila, Anniina & Moisio, Meri & Viitasalo, Katri & Isoniemi, Henna & Välimäki, Sanni & Hakovirta, Mia (2022) Lapsiperheiden vahvat rahataidot (VaRa) –intervention kehittäminen ja tutkimus. *Kasvun tuki* 2, 9–19.
- Kalmi, Panu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2016) Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tietämyksessä ja käyttäytymisessä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 112 (1), 6–21.
- Kim, Kyoung Tae & Wilmarth, Melissa J. & Henager, Robin (2017) Poverty levels and debt indicators among low-income households before and after the Great Recession. *Journal of Financial Counseling and Planning Education* 28 (2), 196–212. <https://doi.org/10.1891/1052-3073.28.2.196>
- Kontkanen, Erkki & Lång, Jukka (2018) Selvitys positiivisia luottotietoja koskevan järjestelmän edellytyksistä. Helsinki: Oikeusministeriö.
- Koskinen, Kimmo & Aaltonen, Markus (2022) Pandemia ja sääntelyuudistukset muokkaavat kulutusluottomarkkinat. Suomen Pankki: Euro ja Talous 8.3.2022. <https://www.eurojatalous.fi/fi/2022/artikkelit/pandemia-ja-saantelyuudistukset-muokkaavat-kulutusluottomarkkinat/> Luettu 2.11.2022.
- KSL – Kuluttajansuojalaki 207/2013.
- Kuvaja, Emma & Vesterinen, Janette & Magnusson, Minna (toim.) (2023) Ylivelkaantumisen vaikutukset lapsiperheiden arkeen ja mielenterveyteen. *Mieli Suomen Mielenterveys ry.* <https://mieli.fi/wp-content/uploads/2023/05/Selvitys-Ylivelkaantuminen-ja-mielenterveys-2023-2.pdf> Luettu 16.8.2023.
- Leandro, Julio Cesar & Botelho, Delane (2022) Consumer over-indebtedness: A review and future research agenda. *Journal of Business Research* 145 (C), 535–551. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2022.03.023>
- Lillqvist, Ella & Timonen, Päivi (2023) Cultural-affective process of market violence: Finnish instant loans in debtors’ online narratives. *Consumption Markets & Culture* 26 (6), 403–422. <https://doi.org/10.1080/10253866.2023.2224230>
- Luotonen, Niilo & Puttonen, Vesa & Rantapuska, Elias (2022) Maksuhäiriöt Suomessa 2015–2020. *Kansantaloudellinen aikakauskirja* 118 (2), 194–216.
- Lusardi, Annamaria & Mitchell, Olivia S. (2011) Financial literacy around the world: An overview. *Journal of Pension Economics and Finance* 10 (4), 497–508. <https://doi.org/10.1017/S1474747211000448>
- Lusardi, Annamaria & Tufano, Peter (2009) Debt literacy, financial experiences, and over-indebtedness. *National Bureau of Economic Research Working Paper* 14808. <https://doi.org/10.3386/w14808>
- Majamaa, Karoliina & Lehtinen, Anna-Riitta (2022) An analysis of Finnish debtors who defaulted in 2014–2016 Because of unsecured credit products. *Journal of Consumer Policy* 45 (4), 595–617. <https://doi.org/10.1007/s10603-022-09525-4>
- Majamaa, Karoliina & Rantala, Kati (2020) Katsaus viime vuosien ylivelkaantumiskehitykseen. *Valtioneuvoston selvityksiä* 2020:5.
- Majamaa, Karoliina & Sarasoja, Laura & Rantala, Kati (2017) Viime vuosien muutokset vakavissa velkaongelmissa: Analyysi velkomustuomioista. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (6), 676–686.
- Martin, Randy (2002) *Financialization of daily life*. Philadelphia: Temple University Press.
- Montgomerie, Johnna (2013) America’s debt safety-net. *Public Administration* 91 (4), 871–888. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9299.2012.02094.x>
- Muttillainen, Vesa (2002) Luottoyhteiskunta: kotitalouksien velkaongelmat ja niiden

- hallinnan muodonmuutos luottojen säännöstelystä velkojen järjestelyyn 1980- ja 1990-luvun Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 189.
- Nielsen, Mette Lykke & Dyreborg, Johnny & Lipscomb, Hester (2019) Precarious work among young Danish employees - a permanent or transitory condition? *Journal of Youth Studies* 22 (1), 7–28. <https://doi.org/10.1080/13676261.2018.1469739>
- Oikeus.fi (2020) Pysäytä velkaantuminen. <https://oikeus.fi/talousjavelkaaneuvonta/fi/index/pysaytavelkaantuminen.html#Luettu> 13.1.2023.
- Oksanen, Atte & Aaltonen, Mikko & Rantala, Kati (2015) Social determinants of debt problems in a Nordic welfare state: a Finnish register-based study. *Journal of Consumer Policy* 38 (3), 229–246. <https://doi.org/10.1007/s10603-015-9294-4>
- Oksanen, Atte & Aaltonen, Mikko & Rantala, Kati (2016) Debt problems and life transitions: a register-based panel study of Finnish young people. *Journal of Youth Studies* 19 (9), 1184–1203. <https://doi.org/10.1080/13676261.2016.1145638>
- Omalaina (2022) Lainojen yhdistäminen yhdeksi. <https://www.omalaina.fi/kulutustuotot/lainojen-yhdistaminen/> Luettu 20.12.2022.
- Peltonen, Anja & Saastamoinen, Mika (2019) Pikaluottojen markkinoinnin sääntelyn vaihtoehtoja. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 6/2019.
- Peura-Kapanen, Liisa & Raijas, Anu & Lehtinen, Anna-Riitta (2010). Velkatunneli: Takuu-Säätiön asiakkaiden selviytymiskokemuksia. *Kuluttajatutkimuskeskuksen julkaisuja* 3/2010. Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.
- Peura-Kapanen, Liisa & Aalto, Kristiina & Lehtinen, Anna-Riitta & Järvinen, Raija (2016) Ylivelkaantumisen ehkäisy ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016.
- Poppe, Christian & Lavik, Randi & Borge-raas, Elling (2016) The danger of borrowing in the age of financialization. *Acta Sociologica* 59 (1), 19–33. <https://doi.org/10.1177/0001699315608923>
- Rahalaitos (2022) Yhdistelylaina auttaa säästämisen lainakuluissa. <https://www.rahalais.fi/yhdistelylaina> Luettu 20.12.2022.
- Rantala, Kati (2012) Vippikierteen muutokuva. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. Verkkokatsauksia 24/2012.
- Rantala, Kati & Tarkkala, Heta (2009) Kotitalouksien velkaongelmien nykytila ja kehitys. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 90.
- Rantala, Kati & Tarkkala, Heta (2010) Luotosta luottoon. Velkaongelmien dynamiikka ja uudet riskiryhmät yhteiskunnan markkinalogiikan peilinä. *Yhteiskuntapolitiikka* 75(1), 19–33.
- Ruuskanen, Olli-Pekka & Godenhielm, Mats & Vaahtoniemi, Saara & Kalmi, Panu (2021) Positiivisen luottotietorekisterin vaikutukset luotonantoon ja ylivelkaantumiseen. Valtioneuvoston selvitys 2021/2.
- Sen, Amartya (1993) *Capability and well-being*. Teoksessa Martha Nussbaum & Amartya Sen (toim.) *The quality of life*. Oxford: Clarendon Press, 30–53. <https://doi.org/10.1093/0198287976.003.0003>
- Sortter (2022) Lainojen yhdistäminen – paremmat ehdot vanhoille luotoille. <https://sortter.fi/yhdistamislainat/> Luettu 20.12.2022.
- Suomen Pankki (2021) Ehdotus Suomen talousosaamisen edistämisen kansalliseksi strategiaksi. <https://publications.bof.fi/handle/10024/43725> Luettu 20.12.2022.
- SVT – Suomen virallinen tilasto (2021) Kotitalouksien varallisuus 2019 [verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/vtutk/2019/vtutk_2019_2021-06-08_fi.pdf Luettu 13.1.2023.
- Takuusäätiö (2020) Velkaongelmat ovat entistä vakavampia, mutta yhä harvempi on ulosotossa. <https://www.takuusaatio.fi/julkaisu/velkaongelmat-ovat-entista-vakavampia-mutta-yha-harvempi-on-ulosotossa/> Luettu 13.1.2023.
- Takuusäätiö (2023a) Haetko apua maksu-ongelmiin? <https://www.takuusaatio.fi/selviydy-veloistasi/apua-maksuongelmiin/> Luettu 17.1.2023
- Takuusäätiö (2023b) Takauksen ehdot. <https://www.takuusaatio.fi/palvelut-jamateriaalit/takuusaation-takaus/takauksen-ehdot/> Luettu 11.1.2023.
- Takuusäätiö (2023c) Lainojen yhdistäminen – Ota nämä 7 seikkaa huomioon, kun haet yhdistelylainaa. <https://www.takuusaatio.fi/hallitserahojasi/harkitsetko-lainanottamista/lainojen-yhdistaminen/> Luettu

- 12.12.2023.
- THL – Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2020) Sosiaalinen luototus 2019 – Kuntakyselyn osaraportti. Tilastoraportti 21/2020.
- Vahtoniemi, Saara & Kalmi, Panu & Ruuskanen, Olli-Pekka (2023). Suomalaisten talousosaaminen. https://digiconsumers.fi/assets/uploads/2023/05/Suomalaisten_talousosaaminen_15052023.pdf Luettu 15.8.2023.
- Valkama, Elisa (2011) Talous- ja velkaneevnonnan asiakaskunta 2010. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 18/2011.
- van der Zwan, Natascha (2014) Making sense of financialization, *Socio-Economic Review* 12 (1), 99–129. <https://doi.org/10.1093/ser/mwt020>
- Viitasalo, Katri (2019) Taloudellisen kyvykkyyden vahvistaminen ja mekanismit sosiaalityössä. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Anu-Riina Svenlin & Kati Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö: Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. Gaudeamus, Helsinki, 218–223.
- Williams, Flora (1999) Costs and benefits of loan consolidation. *Financial Counseling and Planning* 10(2), 61–73.
- Xiao, Jing J. & Huang, Jin & Goyal, Kirti & Kumar, Satish (2022) Financial capability: a systematic conceptual review, extension, and synthesis. *International Journal of Bank Marketing* 40 (2), 1680–1717. <https://doi.org/10.1108/IJBM-05-2022-0185>
- Xu, Changqin & Unger, Alexander & Bi, Chongzeng & Papastamatelou, Julie & Raab Gerhard (2022) The influence of Internet shopping and use of credit cards on gender differences in compulsive buying. *Journal of Internet and Digital Economics* 2(1), 27–45. <https://doi.org/10.1108/JIDE-11-2021-0017>

ENGLISH SUMMARY

Karoliina Majamaa & Anna-Riitta Lehtinen: Changes in debt structure among applicants to the Guarantee Foundation for a restructuring bank loan during 2013–18

This article examines the consumer debts of applicants seeking the Guarantee Foundation's guaranty in applying for a restructuring bank loan. The analysis covers the average structure of the debts, applicant demographics and their perceived reasons for indebtedness during the period under review. Financial capability serves as the theoretical framework, as it encompasses consumer behaviour and financial potential, as well as knowledge and skills. According to the findings, indebtedness tied to financial capability was the most prevalent among individuals under 30 years of age, and was more common among men than among women compared to other causes of indebtedness. After 2015, the composition of applicants' debts shifted towards larger instant loans measured in euros. However, higher-income applicants were particularly prominent among those indebted due to financial capability issues, as opposed to those indebted for other reasons. Market-based consolidation loans may have contributed to this change, and the results indicate that these loans do not always solve the debt problem but rather tend to be part of it. The prevention of excessive indebtedness requires enhancement of the financial capability and agency of consumers, as well as regulation.